

How to be inclusive without excluding others?

Meertaligheid en medezeggenschap op
de Universiteit Utrecht

PUBLIEKSVERSIE EINDRAPPORT

JUNI 2023

Frederike Groothoff, Trenton Hagar, Kimberley Mulder,
Kimberly Naber, Saskia Spee, Stefan Sudhoff en Jan D.
ten Thije (projectleider)

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1	3
1. Inleiding	3
1.1. Probleemstelling	3
1.2. Actualisering van het eindrapport	4
Hoofdstuk 2	5
2. Het onderzoek naar meertaligheid in de medezeggenschap	5
2.1. Inventarisatie van meertaligheid in de medezeggenschap	5
2.2. Normstelling volgens het nieuwe taalbeleid	5
2.3. Scenario's van meertaligheid in de medezeggenschap	6
2.4. Suggesties voor faciliteiten die bijdragen aan (talige) inclusie	6
2.5. Keuzemodel voor meertalig vergaderen aan een tweetalige universiteit meertaligheid	8
2.6. Aandachtspunten en implicaties van het keuzemodel	9
Hoofdstuk 3	11
3. De ontwikkelde Tools & Services voor meertaligheid in de medezeggenschap	11
3.1. Toolkit Meertalig vergaderen	11
3.2. Workshop Meertalig vergaderen	11
3.3. Coördinator meertaligheid & medezeggenschap	11
3.4. Tolk- en vertaaldiensten	12
3.5. Keywords bestuurstaal	12
3.6. Cursus Receptief Nederlands als vergadertaal	13
Hoofdstuk 4	14
4. Conclusies en aanbevelingen	14
Referenties	16
Publicaties van het project Meertaligheid en Medezeggenschap	17

Hoofdstuk 1

1. Inleiding

1.1. Probleemstelling

Bij de verkiezing van de Universiteitsraad van de Universiteit Utrecht in 2020 werden twee internationale studenten gekozen die het Nederlands beperkt productief beheersten. Dat was voor het College van Bestuur aanleiding om Prof. Jan D. ten Thije te vragen het project Meertaligheid en Medezeggenschap op te zetten om de ontwikkeling naar meertalige communicatie in medezeggenschapsorganen op verschillende niveaus van de universiteit te begeleiden en te faciliteren. Het kernidee was om door het gebruik van luistertaal *locals*¹ in de gelegenheid te stellen Nederlands te spreken, terwijl *internationals* het Engels kunnen gebruiken. *Internationals* kunnen zo bij hun verwerving van het Nederlands de aandacht richten op een receptieve vaardigheid in het Nederlands.

In de projectaanvraag van het project Medezeggenschap en Meertaligheid (M&M) is het volgende doel geformuleerd: "een bijdrage te leveren aan het zeker stellen en bevorderen van meertalige participatie van alle geledingen in zeggenschapsorganen op alle niveaus voor het komende decennium. De voorgestelde activiteiten dragen bij aan (1) formeel draagvlak en institutionele inbedding van luistertaal; (2) succesvolle invoering van meertaligheid voor medezeggenschap in de U-raad en facultaire overlegorganen en (3) verwerving van talige en interculturele competenties van alle betrokkenen die nodig zijn voor meertalige medezeggenschap. Het voorstel voorziet in een wetenschappelijke onderbouwing en internationale verankering" (ten Thije, 2020).

In deze publieksversie van het eindrapport geven we een samenvatting van ons eindrapport voor een breed publiek. We geven een omschrijving van de door het M&M-team gecreëerde eindproducten en gaan in op de aanbevelingen uit het eindrapport. De verantwoording van de aanpak van het project, de structuur en de inzet van personeel en de eindresultaten en aanbevelingen zijn te lezen in het eindrapport. Ook de financiële verantwoording is in een apart document beschreven.

In het onderzoek naar meertaligheid in de medezeggenschap hebben we ons niet strikt beperkt tot de medezeggenschapsorganen, maar ook gekeken naar participatie van (internationale) studenten en (internationale) docenten in docentenvergaderingen en onderwijs gesprekken. Het gaat dus om de taalkeuze in de verschillende bestuurlijke en organisatorische contexten. De problematiek van de taalkeuze tijdens het geven van onderwijs valt wel buiten dit onderzoek. Het project vormt één van de bouwstenen voor de implementatie van het meertalig taalbeleid waartoe de Universiteitsraad op 23 mei 2022 heeft besloten en dat in 2023 is vastgelegd in de nota [Taalbeleid Universiteit Utrecht](#) (Schrijver, 2022).

Voor de theoretische grondslag van dit project verwijzen we naar Backus et al. (2013), Spolsky (2009), Darquennes en Nelde (2005) en Ferguson (2006). In zijn theorie over taalpolitiek maakt Spolsky (2009) een onderscheid tussen status- en prestigeplanning, corpusplanning en acquisitieplanning. Status- en prestigeplanning verwijzen naar de wettelijke grondslag van de taalkeuze vergeleken met andere talen of taalvarianten. De keuze van het CvB om luistertaal toe te staan in de Universiteitsraad is een voorbeeld van statusplanning. Corpusplanning verwijst naar regels die gehanteerd worden voor het gebruik en de modernisering van bepaalde talen, bijvoorbeeld het gebruik van een tweetalige begrippenlijsten door de griffie en faculteiten.

¹ Met *locals* bedoelen we personen voor wie het vanzelfsprekend is om Nederlands te gebruiken. Zij kunnen het zowel verstaan als spreken op C1-niveau. Met *internationals* bedoelen we personen die tijdens hun werk op de Universiteit Utrecht de voorkeur geven aan het Engels omdat ze dat beter begrijpen en spreken dan het Nederlands (wellicht hebben zij nog een andere taal die zij nog beter beheersen maar die taal kan niet als bestuurstaal ondersteund worden in het tweetalige Nederlands-Engelse beleid van de Universiteit Utrecht).

Acquisitieplanning richt zich op de taalgebruikers, de toegankelijkheid en trainingsmogelijkheden. In ons geval betekent dit de trainingsmogelijkheid voor Nederlandssprekenden om Engels te leren en voor *internationals* om Nederlands te leren om zo beter aan meertalige vergaderingen over complexe beleidskwesties deel te kunnen nemen.

1.2. Actualisering van het eindrapport

Tussen het aanbieden van het eindrapport aan het CvB op het afsluitende colloquium van het M&M-project op 10 juni 2022 en de publicatie van dit huidige document in juni 2023 zit een jaar. In de tussentijd hebben de medewerkers van het project Meertaligheid en Medezeggenschap verder gewerkt aan de ontwikkeling van de verschillende producten. De implementatie van het nieuwe taalbeleid van de Universiteit Utrecht (Schrijver, 2022) heeft ervoor gezorgd dat de ervaringen opgedaan in het M&M-project relevant waren en er behoefte was aan praktische ondersteuning voor de uitvoering van het nieuwe taalbeleid. De producten en adviezen die het M&M-project heeft opgeleverd zijn daarom in de loop van 2022 en 2023 verder aangescherpt en handzamer gemaakt voor de praktijk. De recente voorstellen van Minister Dijkgraaf over internationalisering en de keuze voor Nederlandstalig of Engelstalig onderwijs en bestuur geven dit rapport een extra urgentie, die we hieronder zullen bespreken. In dit rapport richten we ons dan ook vooral op deze praktijkgerichte producten en laten we zaken als verantwoording, projectstructuur en inzet personeel achterwege. Wie het volledige eindrapport wil lezen kan terecht op [de website Meertaligheid in de Medezeggenschap](#).

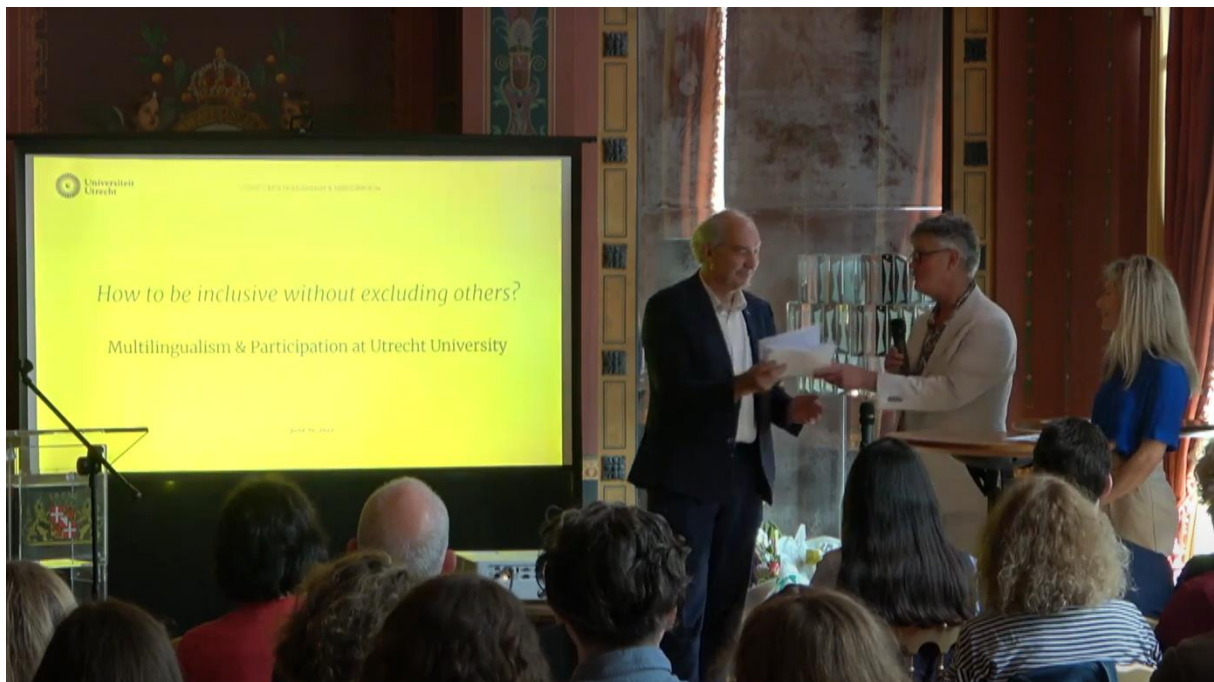

Foto 1: Aanbieden van het eindrapport van het M&M-project en het cursusboek *Receptief Nederlands als vergadertaal* aan Anton Pijpers op 10 juni 2023.

Hoofdstuk 2

2. Het onderzoek naar meertaligheid in de medezeggenschap

2.1. Inventarisatie van meertaligheid in de medezeggenschap

Om advies te kunnen geven over hoe universiteiten met meertaligheid in de medezeggenschap kunnen omgaan, is de huidige praktijk in verschillende Nederlandse universiteiten in kaart gebracht. Ten eerste is er een documentanalyse uitgevoerd om te kijken wat het taalbeleid is bij Nederlandse universiteitsraden (Levert, 2021). Daarbij werd onderscheid gemaakt tussen de voertaal in *meetings* en de taal van documenten. Deze vergelijking laat zien dat er een grote variëteit tussen universiteiten is: naast *English only* en *Dutch only* bestaan er diverse meertalige praktijken waarin ook receptieve meertaligheid (of luistertaal) wordt gebruikt. Er blijkt ook een verschil bij universiteiten tussen de taalkeuze voor de vergaderingen en de beschikbaarstelling van vertalingen van vergaderdocumenten. Aanvullend op de documentanalyse heeft Levert (2021) een survey uitgezet waarin werd bevestigd in hoeverre de praktijk overeenkwam met het opgestelde beleid van deze universiteitsraden en hoe tevreden de medezeggenschappers hierover zijn.

Vervolgens hebben er binnen de Universiteit Utrecht focusgroepen plaatsgevonden met (oud-)medezeggenschapsleden variërend van (internationale) studenten en medewerkers uit de universiteitsraad tot faculteitsraden, opleidingscommissies en andere medezeggenschapsorganen (Van der Bijl, 2022). Tijdens deze focusgroepen werd aan deze (oud-)medezeggenschappers gevraagd naar het taalbeleid in vergaderingen, het taalbeleid bij het gebruik van documenten en hoe tevreden zij zijn over de talige praktijk.

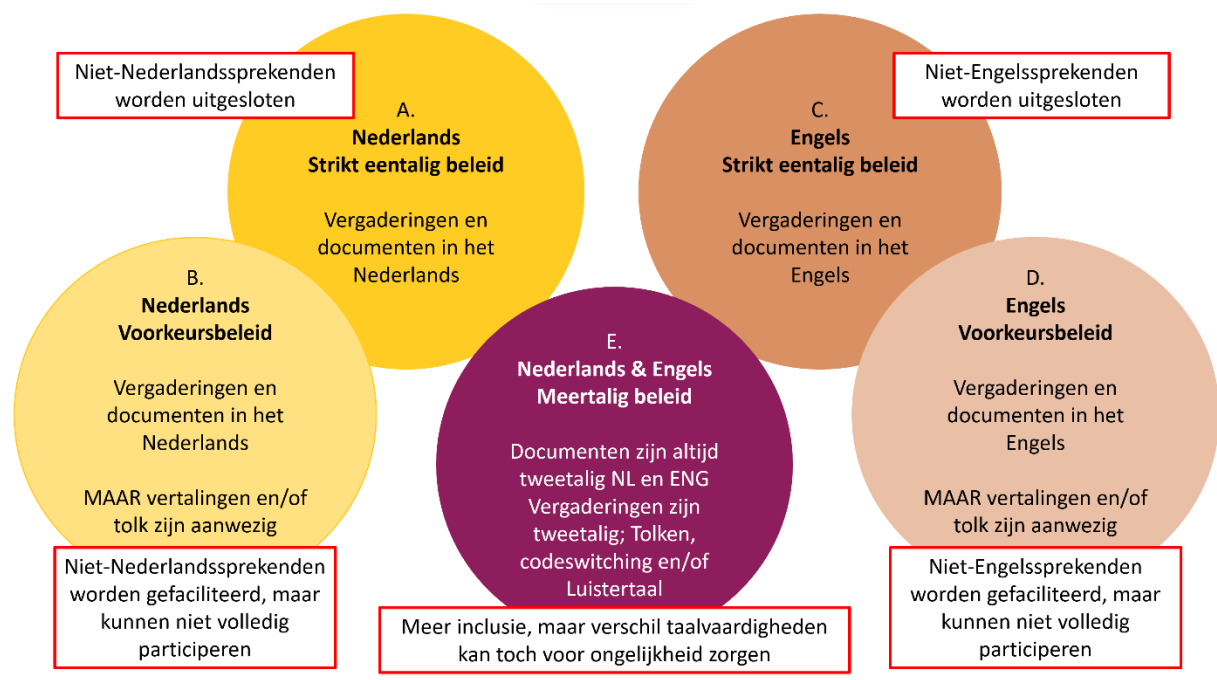
In april 2023 heeft minister Dijkgraaf het wetsvoorstel Taal en Toegankelijkheid ingetrokken en nieuwe wetgeving aangekondigd. Hierin wordt een duidelijk plaats voor het Nederlands ingeruimd. Hij wil met universiteiten afspraken maken over: "als voertaal binnen de instelling (anders dan de opleidingstaal), primair het Nederlands te hanteren, indien nodig tweetalig." (Dijkgraaf 2023, 18). Deze nieuwe plannen scheppen een wettelijke basis voor het taalbeleid zoals de Universiteit Utrecht dat inmiddels heeft geformuleerd en kan tevens het gebruik van luistertaal in de medezeggenschap beter reguleren.

2.2. Normstelling volgens het nieuwe taalbeleid

Het nieuwe taalbeleid (Schrijver, 2022) probeert helderheid te verschaffen over de taalkeuze door de voertaal in verschillende medezeggenschapsorganen vast te leggen. Daarbij wordt rekening gehouden met de betrokkenheid van niet-Nederlandstalige medewerkers in de organen en de mate waarin verwacht kan worden dat zij het Nederlands spreken vanwege hun deelname aan Nederlands onderwijs. Vervolgens is er rekening gehouden met de vraag of *internationals* de gelegenheid hebben of de mogelijkheid krijgen om Nederlands te leren. Internationale studenten die een éénjarige master volgen hebben bijvoorbeeld geen gelegenheid om voorafgaand aan hun verkiezing Nederlands te leren. Dit heeft vaak tot gevolg dat het orgaan ervoor kiest om alles in het Engels te doen. Voor faculteitsraden en Universiteitsraden worden meerdere scenario's opengelaten: Nederlands, Engels of Nederlands en Engels. Hoewel de term luistertaal niet gebruikt wordt door Schrijver (2022) lijkt deze wel geïmpliceerd te zijn. Over de vraag hoe de betreffende organen tot hun taalkeuze kunnen komen, doet de notitie echter geen uitspraak. In de toekomst zijn ook opleidingscommissies duidelijk geholpen bij het vastleggen van hun taalbeleid. Voor medezeggenschapsorganen op hoger niveau worden criteria in kaart gebracht, maar de uitkomst van de taalkeuze blijft open. Voor het M&M-project was dit aanleiding om preciezer te kijken hoe de taalkeuze in de praktijk in de medezeggenschap verliep en welke verschillende oplossingen voor meertalig vergaderen er gebruikt worden.

2.3. Scenario's van meertaligheid in de medezeggenschap

Als de normstelling en de ervaringen in de praktijk worden samengevoegd dan zijn er eigenlijk vijf scenario's te herkennen, zoals afgebeeld in Figuur 1.

Figuur 1: Verschillende scenario's van taalbeleid en de gevolgen voor inclusie

De scenario's laten zien dat er niet een eenduidig antwoord is op de vraag hoe universiteiten met meertaligheid omgaan: in verschillende universiteiten Nederland en in verschillende faculteiten aan de Universiteit Utrecht lopen de praktijken uiteen. Tevens zijn er duidelijke voorwaarden om zowel *internationals* als *locals* mee te kunnen laten doen met elk scenario en daarom zijn er bij alle mogelijke scenario's kanttekeningen te plaatsen vanwege de gevolgen voor inclusie. Bij scenario A wordt er verwacht dat iedereen Nederlands op B2-C1 niveau spreekt, begrijpt en kan lezen en schrijven. Bij scenario C wordt er verwacht dat iedereen Engels op B2-C1 niveau spreekt, begrijpt en kan lezen en schrijven. Bij scenario E wordt er verwacht dat iedereen zowel Engels als Nederlands kan begrijpen op B2-C1 niveau (mondeling en schriftelijk) en één van beide talen op dat niveau spreekt of schrijft. Bij scenario B en D het gaat erom dat de mensen het Nederlands resp. het Engels niet op C2 niveau beheersen om volwaardig aan vergadering deel te nemen. Bij zowel scenario B, D en E is de voorwaarde dat er voldoende tijd en budget is voor de faciliterende activiteiten. Figuur 1 illustreert duidelijk dat door de ene groep te faciliteren, je een andere groep uit kunt sluiten. De vraag die het M&M-team continue bezig hield was "How to be inclusive without excluding others?". De normstelling in het taalbeleid en de ervaringen in de praktijk laten zien dat er in verschillende vergaderingen binnen de Universiteit Utrecht uitsluiting plaatsvindt. De vraag die door verantwoordelijken binnen de Universiteit Utrecht beantwoord dient te worden, is of men deze uitsluiting toe wil staan op Universiteit Utrecht of niet.

2.4. Suggesties voor faciliteiten die bijdragen aan (talige) inclusie

Als het streven is om inclusie te hebben zonder anderen buiten te sluiten moet er gekeken worden wat er nodig is om deelnemers aan de medezeggenschap te faciliteren als zij niet kunnen voldoen aan de voorwaarden van de scenario's in Figuur 1. Hieronder hebben wij op een rijtje gezet wat er gedaan kan worden om deelnemers aan de medezeggenschap te faciliteren. De letters achter de faciliteiten verwijzen naar de scenario's in Figuur 1 waarvoor deze relevant zijn:

- **Lessen Nederlands (A.B.E.).** *Internationals* (studenten en medewerkers) zouden gebruik moeten kunnen maken van een aanbod lessen Nederlands op verschillende niveaus van A1-C1 en bovendien de keuze moeten kunnen krijgen om alleen op receptieve vaardigheden te

focussen. Er is op dit moment intensief overleg tussen het departement Talen, Literatuur en Communicatie en het CvB over de inrichting van cursussen Nederlands voor *internationals*. Daarbij worden heldere afwegingen gemaakt over de bekostiging en de facilitering voor de deelnemers en de organisatie. Nu worden lessen tot en met B1 gefaciliteerd, maar dit zou uitgebreid moeten worden naar C1.

- **Lijst van keywords met afkortingen en vakjargon** (A.B.C.D.E.). Het advies is dat elke faculteit, afdeling of gremium zelf een lijst samenstelt met specifieke afkortingen en vakjargon met daarbij een goede vertaling. Als deze lijst met alle betrokkenen binnen de afdeling gedeeld wordt kan ervoor gekozen worden om één bepaalde term te gebruiken in zowel het Engels als het Nederlands. Dit zie je met bijvoorbeeld de afkorting CvB, deze wordt ook gebezigd door *internationals* in hun Engelse bijdragen. Zo'n lijst zou een uitbreiding van de Woordenlijst Nederlands – Engels moeten zijn die nu al via intranet beschikbaar is. Zie [link](#).
- **Samenvattingen in het Engels** van documenten die op de agenda staan (A.B.C.E.). Als er geen integrale Engelse vertaling² mogelijk is dan kan het helpend zijn om in ieder geval een goede Engelse samenvatting te maken. Van belang is dan wel dat het een echte inhoudelijke samenvatting is van de belangrijkste punten en niet alleen een heel korte aanduiding van de inhoud. De *international* kan zich dan beter voorbereiden en ook bedenken of er toch een integrale vertaling nodig is.
- **Samenvattingen in het Nederlands** (B.C.D.E.). Als er geen integrale Nederlandse vertaling mogelijk is dan kan het helpend zijn om in ieder geval een goede Nederlandse samenvatting te maken. Van belang is dan wel dat het een echte samenvatting is van de belangrijkste punten en niet alleen een heel korte beschrijving van de inhoud. De *local* kan zich dan beter voorbereiden en ook bedenken of er wel een integrale vertaling nodig is.
- Bij de meest belangrijke punten beschikking over **tolken en vertalingen** (A.B.C.D.E.). Mocht er niet altijd gewerkt kunnen worden met tolken of integrale vertalingen van documenten, dan kan de afweging gemaakt worden om alleen bij de belangrijkste punten een tolk in te zetten of voor integrale vertalingen te zorgen. De keuze hiervoor kan dan afhankelijk zijn van de fase van besluitvorming en de portefeuille van de *international*. Is de *international* niet betrokken in de totstandkoming van een nota in een bepaalde commissie, dan hoeft er bijvoorbeeld pas bij de plenaire presentatie en discussie een vertaling te komen en misschien een tolk aanwezig te zijn.
- **Workshop Meertalig Vergaderen en Workshop Interculturele communicatie** (A.B.C.D.E.). Voor iedereen die participeert in een meertalig team is het aan te raden om deze workshops te volgen. (De tips uit de Toolkit Meertalig Vergaderen kunnen een startpunt zijn). Zie paragraaf 3.2.
- **Lessen Engels** (C.D.E). *Locals* (en *internationals*) zouden gebruik moeten kunnen maken van een aanbod lessen Engels op verschillende niveaus en bovendien de keuze moeten kunnen krijgen om alleen op receptieve vaardigheden te focussen. Universiteit Utrecht faciliteert op dit moment al Engelse lessen van B1-C1, maar het is het onderzoeken waard of er ook lessen Engels A1-A2 gegeven zouden moeten worden.
- **Lessen receptief Nederlands en Engels** (A.B.C.D.E.). *Internationals* en *locals* zouden gebruik moeten kunnen maken van een aanbod lessen Nederlands en Engels gericht op het leren van receptieve vaardigheden op verschillende niveaus van A1-C1. De Nederlandse variant op B1-C1 niveau bestaat reeds, maar een Engelse variant nog niet. Zie paragraaf 3.6.
- **Basis standaardvertalingen universiteitsbreed** (B.D.E.). Om kosten te besparen en om de uniformiteit te bevorderen is het belangrijk dat universiteitsbrede documenten centraal worden vertaald. Juridische zaken kan bijvoorbeeld voor bepaalde formats zorgen die faculteiten dan specificeren. [De woordenlijst NL-ENG](#) die ontwikkeld is kan al helpend zijn.
- **Ontwikkeling van universiteitsspecifieke vertaaltools** (B.D.E.). Het vakjargon op een universiteit is erg specifiek, daarom zou de ontwikkeling van een universiteitsspecifieke vertaaltool ervoor kunnen zorgen dat vertalingen steeds beter worden, omdat ze getraind zijn op de specifieke taal van de universiteit.
- **Studentassistenten inzetten** (B.D.E.). Om kosten te besparen zouden studentassistenten ingezet kunnen worden door departementen en afdelingen voor het maken van vertalingen van documenten of het verzorgen van vertalingen tijdens vergaderingen.

² Iedereen zou natuurlijk zelf voor een vertaling kunnen zorgen, maar het scheelt tijd en kan voor meer uniformiteit zorgen als vertalingen meer gecentraliseerd gemaakt worden, bijvoorbeeld bij het bestuurssecretariaat. Binnen het M&M-project is ook nagedacht over een vertaalprotocol, deze kan helpend zijn om na te denken over zaken als privacy en uniformiteit. Een eindversie van dit vertaalprotocol is er helaas niet gekomen. Het advies is om hier aandacht voor te blijven houden en in samenwerking met de master Professioneel Vertalen beleid en een protocol voor te ontwikkelen.

Meerdere van deze faciliterende activiteiten hebben we uitgewerkt in het M&M-project en zullen in hoofdstuk 3 worden toegelicht. De scenario's en de faciliterende activiteiten (Tools en services) zijn op posters weer gegeven, welke zijn te downloaden op de website van [Meertaligheid in de medezeggenschap](#). Of deze faciliterende activiteiten ook daadwerkelijk gebruikt gaan worden, hangt af van de implementatie van het taalbeleid door het College van Bestuur en de diverse faculteitsbesturen. In de brief aan de kamer heeft de minister een duidelijk richting aangeduid voor de nieuwe wetgeving, die een interessant beleidskader schept voor verdere implementatie van het tweetalig taalbeleid van de Universiteit Utrecht (Dijkgraaf 2023).

2.5. Keuzemodel voor meertalig vergaderen aan een tweetalige universiteit meertaligheid

Met bovenstaande scenario's kan er meertalig vergaderd worden, de vraag is alleen hoe kom je tot de juiste keuze voor een scenario waarin iedereen mee kan doen. Hiervoor heeft het M&M-project een keuzemodel meertalig vergaderen (zie Figuur 2) ontworpen. Het keuzemodel is gebaseerd op de studie van Backus et al. (2013), waarin vijf verschillende vormen van meertaligheid met elkaar worden vergeleken. Dat zijn: Engels als Lingua Franca (ELF), het gebruik van een Regionale Lingua Franca (bijvoorbeeld Duits in Oost-Europa), Lingua Receptiva (of luistertaal), Codeswitching (het wisselen tussen talen) en het gebruik van Tolken en Vertalingen. Bij de uitwerking van deze mogelijkheden voor de Universiteit Utrecht speelden de volgende overwegingen een belangrijke rol:

- Hoewel bij medezeggenschappers een grote verscheidenheid bestaat ten aanzien van hun eerste taal beperkt het keuzemodel zich tot Nederlands en Engels. Het blijft wel relevant rekening te houden met feit dat voor velen het Engels niet hun eerste taal is.
- Bij de evaluatie van de scenario's die we nu aantreffen in de medezeggenschap (Figuur 1) blijkt er een keuze voor ééntaligheid te bestaan voor Nederlands dan wel Engels. Deze eentaligheid is niet bedoeld om anderstaligen uit te sluiten, maar wordt door de betrokkenen wel als zodanig gevoeld. Vanuit een inclusieve opvatting over medezeggenschap is een dergelijke uitsluiting van raadsleden ongewenst.
- Doel van het keuzemodel is relevante criteria te onderscheiden, zoals het onderscheid tussen productieve en receptieve vaardigheden in een taal en het taalniveau uitgedrukt in het Europees Referentie Kader (ERK) niveaus van A1 t/m C2 (Council of Europe, 2020).
- Belangrijk verschil met de normstelling uit het taalbeleid is dat er geen onderscheid gemaakt wordt tussen Nederlanders en niet-Nederlanders, maar dat het taalniveau van alle aanwezigen in Nederlands en in het Engels als uitgangspunt genomen worden.
- Verder is het van belang ook de taalkeuze van vergaderdocumenten in ogenschouw te nemen. In de praktijk blijkt naast complete vertalingen ook de aanwezigheid van informatieve vertaalde samenvattingen relevant te zijn voor de participatie.
- Tenslotte blijkt het van belang een lijst van Nederlandstalige sleutelbegrippen (bestuurstaal) samen te stellen met hun Engels vertaling. Dit draagt ertoe bij dat institutionele bestuurlijke kennis op dezelfde wijze kan worden benoemd.

Op basis van deze overwegingen komen we tot onderstaand keuzemodel. Er is ook een posterversie van het keuzemodel te downloaden op de website van [Meertaligheid in de medezeggenschap](#). Dit model kan aan het begin van het jaar na de verkiezing en samenstelling van het medezeggenschapsorgaan gebruikt worden om de taalkeuze te bepalen. Daarnaast zou het ook een rol moeten spelen aan het begin van elke vergadering. Bij de universiteitsraad bleek bijvoorbeeld dat er soms weer nagedacht moest worden over de taalkeuze als er een beleidsmedewerker werd uitgenodigd om specifieke agendapunten toe te lichten. De taalvaardigheid van deze medewerkers in het Nederlands en het Engels en hun omgang met meertaligheid bleek namelijk ook bepalend te zijn voor succesvolle participatie aan meertalige vergaderingen.

Figuur 2: Keuzemodel voor meertalig vergaderen aan een tweetalige universiteit

In het keuzemodel staan meerdere routes beschreven om tot een keuze te komen voor de best passende taalkeuze rekening houdend met het taalniveau van alle betrokkenen. Vergelijken met de huidige scenario's (zie Figuur 1) en de normstelling vanuit het taalbeleid blijken er dus eigenlijk zes varianten te kunnen worden onderscheiden voor het omgaan met meertaligheid. Dat er binnen een meertalig team op verschillende momenten andere taalkeuzes worden gemaakt hebben we aangetroffen in de praktijk van de U raad in 2022-2023:

- Het gebruik van een tolk blijkt in sommige situaties cruciaal voor meertalig vergaderen.
- Het bleek mogelijk om de taalkeuze afhankelijk te maken van de portefeuilles van de raadsleden. Als een *international* een onderwerp wil bespreken, kon gedurende die bespreking naar het Engels gewisseld worden.

2.6. Aandachtspunten en implicaties van het keuzemodel

Bij de toepassing van dit keuzemodel inclusieve meertaligheid aan het begin van het jaar en ook aan het begin van elke vergadering heeft de voorzitter een belangrijke taak. In de eerste plaats moet deze de taalvaardigheden van de aanwezigen kort inventariseren, en kijken wat hun te verwachte participatie aan de bespreking zal zijn. Vervolgens is het van belang dat het voorstel van de voorzitter voor het gebruik van één of meer van de varianten uit het keuzemodel door alle aanwezigen wordt begrepen en dat alle aanwezigen er mee akkoord gaan. Tenslotte blijkt het relevant dat alle aanwezigen en de voorzitter regelmatig controleren of de gekozen taalkeuze nog functioneert of dat bijstelling nodig en gewenst is. In het kader van de corpusplanning is het goed als dergelijke procedures in het reglement van orde worden opgenomen.

Een heel belangrijke consequentie voor het toepassen van het keuzemodel is het beschikbare budget voor tolken tijdens vergaderingen en vertalingen van documenten ook in de voorbereidingen en de verhoogde werkdruk die hierbij komt kijken. Als alle betrokkenen aan de universiteit ongeacht hun niveau Engels of Nederlands een rol mogen spelen bij de medezeggenschap dan heeft dat als consequentie dat er op sommige momenten een tolk nodig is

bij een vergadering of dat documenten in twee talen moeten worden voorzien. Ook hierbij is het goed om vooraf duidelijke afspraken te maken, maar moet er ook bewustwording zijn dat de noodzaak kan veranderen omdat het taalniveau van de aanwezigen steeds anders kan zijn. Om een aantal voorbeelden te geven, als in een commissie van de Universiteitsraad alleen Nederlandssprekenden aanwezig zijn dan kan alle communicatie over een nota in het Nederlands, maar voor de bespreking in de algemene vergadering van de Universiteitsraad is een vertaling nodig voor de internationale deelnemers die niet voldoende Nederlands spreken. Als iedere aanwezige akkoord is om Engels te spreken vanwege enkele internationale deelnemers, maar die zijn uiteindelijk niet aanwezig, dan kan de vergadering alsnog in het Nederlands worden gehouden. Belangrijk is wel dat er een Engelse vertaling van de notulen komt.

Een punt dat nog niet vaak aan de orde is gekomen in de discussie over meertaligheid en medezeggenschap is de aanwezigheid van publiek dat niet hetzelfde taalniveau heeft als waarin de vergadering wordt gehouden, wat gebeurt er dan? Voor een succesvolle meertalige medezeggenschappen is het immers van belang is dat alle studenten en werknemers kunnen participeren, ook als toehoorder. Een ander punt waar nog verder over nagedacht moet worden is de toegankelijkheid van het archief. Als het archief ook voor internationale medezeggenschappers of andere betrokkenen aan de universiteit toegankelijk moet zijn, hoe ver terug moeten documenten dan worden vertaald? Moet het archief in zijn geheel tweetalig worden of moet er duidelijk gecommuniceerd worden dat je een officiële vertaling kunt aanvragen? Deze aandachtspunten dienen verder onderzocht te worden tijdens de implementatie van het taalbeleid. Daartoe is in het najaar 2022 een speciale commissie door de projectmanager Internationalisering ingesteld.

Hoofdstuk 3

3. De ontwikkelde Tools & Services voor meertaligheid in de medezeggenschap

In de lijn van de hiervoor beschreven verkenning heeft het M&M-project naast het keuzemodel een reeks andere tools en services ontwikkeld. Er is daartoe intensief samengewerkt met de U-raad (griffie en voorzitter) en met de UBD-diensten (Internationalisering, Communicatie, HumanResources en Studenten Onderwijs en Onderzoek). De tools zijn tevens gebaseerd op toegepast onderzoek binnen het M&M project (Correale, 2020a,b; Levert, 2020; Morwood, 2021; Van der Bijl, 2022). Met de *internationals* in de U-raad en hun tolken zijn bijvoorbeeld maandelijks coaching-gesprekken gevoerd. Onderstaand overzicht beschrijft de ontwikkelde tools en services met beschrijving van de doelgroep en de voor- en nadelen van het gebruik.

3.1. Toolkit Meertalig vergaderen

In de [Toolkit Meertalig Vergaderen](#)³ wordt aan de hand van zeven kennisclips uitgelegd hoe je meertalig kunt vergaderen. Meertalig vergaderen betekent namelijk niet alleen nadenken over welke taal er wordt gebruikt, zowel Nederlandstalige als internationale collega's kunnen verschillende strategieën toepassen om elkaar beter te begrijpen. De toolkit is vrij beschikbaar en zelfstandig door te lopen.

3.2. Workshop Meertalig vergaderen

De [Workshop Meertalig Vergaderen](#) is een verdieping op de Toolkit Meertalig Vergaderen. In deze interactieve workshop wordt geleerd hoe een inclusieve werksituatie gecreëerd kan worden voor een team bestaande uit mensen met verschillende talige- en culturele achtergronden. Na het bespreken van een aantal beknopte theoretische handvatten (gebaseerd op authentieke situaties), gaan de deelnemers zelf aan de slag. Door deel te nemen aan uitdagende rollenspellen ervaren ze hoe ze met meertaligheid kunnen omgaan in een vergadersetting. Er wordt bewustzijn gecreëerd over ieders eigen rol in werksituaties waar meertaligheid aan de orde is en de deelnemers weten hoe daarin effectief met collega's met diverse culturele- en talige achtergronden kan worden vergaderd. Na het volgen van de workshop hebben deelnemers:

- beknopte theoretische kennis gekregen over meertaligheid;
- handvatten gekregen om meertalig te vergaderen;
- de vaardigheid opgebouwd bewuster om te gaan met een meertalige situatie;
- geoefend met het toepassen van strategieën om als spreker, hoorder en *active bystander* te functioneren in een inclusieve meertalige omgeving.

De workshop wordt tweemaal per jaar aangeboden via de development guide op de universiteit, maar er is ook de mogelijkheid om de workshop op een ander moment als team te volgen.

3.3. Coördinator meertaligheid & medezeggenschap

Eén van de aanbevelingen van het M&M-project was om een coördinator meertaligheid en medezeggenschap aan te stellen. De functie coördinator Meertaligheid en Medezeggenschap zou in het leven geroepen moeten worden om de Universiteit Utrecht (UU) te ondersteunen en te adviseren over de omgang met meertaligheid binnen de medezeggenschap. Hiermee draagt deze functie bij aan het creëren van een inclusieve werkomgeving waarin culturele en talige diversiteit omarmd worden.

In deze (beleids)adviserende en ondersteunende functie wordt de opgedane kennis en ervaringen vanuit het project Meertaligheid & Medezeggenschap (faculteit geesteswetenschappen)

³ De Toolkit is ook beschikbaar buiten het intranet, namelijk via <https://www.uu.nl/organisatie/bestuur-en-organisatie/medezeggenschap/meertaligheid-in-de-medezeggenschap>.

geïmplementeerd op centraal niveau. Op basis van de ervaringen van het M&M-project werd het volgende takenpakket voor de coördinator:

- Het aanspreekpunt op het gebied van meertaligheid in de medezeggenschap voor de U-raad, faculteitsraden, opleidingscommissies, medezeggenschapsorganen en andere internationale teams binnen de UU.
- Coördineren, ontwikkelen en het organiseren van de workshop Meertalig Vergaderen die wordt aangeboden in de Development Guide (werving, communicatie en promotie van de training, evalueren en verbeteren van het aanbod).
- Coördinator van de cursus Receptief Nederlands voor Medezeggenschappers (werving & promotie, verbinding en afstemming tussen HR, UCU en potentiële cursusdeelnemers) zie cursusplanner.
- Coaching van internationale medezeggenschappers bestaande uit het organiseren van maandelijks evaluatiegesprekken.
- Adviseren en doorverwijzen naar tolk- en vertaaldiensten (briefing en begeleiden van tolken- en/of vertalers, helpen met opstellen vertaalprotocol, aanbieden/opstellen van lijst met keywords).
- Het schrijven van (beleids)memo's en het verzorgen van presentaties binnen en buiten de UU op het gebied van meertaligheid binnen de medezeggenschap.

Vanaf september 2022 vervult Frederike Groothoff de functie van coördinator Meertaligheid en Medezeggenschap. Ze is bereikbaar via multilingualism@uu.nl.

3.4. Tolk- en vertaaldiensten

Naar aanleiding van de gespreken met medezeggenschappers van verschillende medezeggenschapsorganen werd het duidelijk dat er veel baat zou zijn bij het faciliteren van tolk- en vertaaldiensten. Nu moeten gremia dit vaak zelf regelen. Dit heeft als gevolg dat de kosten kunnen oplopen omdat hier geen vaste mensen voor in dienst zijn of dat de kwaliteit van vertalingen in het geding komt omdat deze tolk- en vertaaldiensten niet door professionals maar door de medezeggenschappers zelf worden uitgevoerd. Daarom kan de coördinator meertaligheid & medezeggenschap gremia adviseren over tolk- en vertaaldiensten en het opstellen van een vertaalprotocol passend bij het budget en de belangen van het specifieke gremium. De ervaring van de afgelopen drie jaar leert dat de behoefte aan tolken in de loop van het academisch jaar veranderd omdat de receptieve vaardigheid in het Nederlands van de *international* toeneemt. Het blijkt bovendien voordelig als de tolk goed op de hoogte is van de onderwerpen die besproken worden. Een samenvattende strategietolk werkt beter dan een letterlijke vertaling van alles wat besproken wordt. In eerste ervaringen met een tolk in de universiteitsraad schreef de tolk de vertaling in een apart document, dat de *internationals* mee konden lezen. Dit lijkt op een fluistertolk, maar dan schriftelijk. *Internationals* kunnen in het document ook vragen om nadere uitleg.

3.5. Keywords bestuurstaal

Naast de tolk- en vertaaldiensten wordt het gebruik van institutionele *keywords* aangeraden. Institutionele termen zijn een essentieel kenmerk van bestuurstaal: ze vatten ingewikkelde procedures samen in één vaak samengesteld woord, zo wordt voor 'het onderwijs- en examenreglement', ook wel de afkorting OER genoemd. Wanneer deze termen vertaald worden dan kan dit leiden tot misverstanden omdat er vaak geen Engelse term voor is die precies naar hetzelfde verwijst. Wanneer iedereen dezelfde *keywords* in zowel het Engels als Nederlands gebruikt dan zal er geen verwarring ontstaan en kan er snel en effectief gehandeld worden. De coördinator meertaligheid & medezeggenschap kan helpen bij het opstellen van deze lijst. Correale (2020) heeft een eerste voorstel voor een dergelijke lijst samengesteld, op de website van het M&M-project is een document te vinden met aanwijzingen rondom *keywords*.

3.6. Cursus Receptief Nederlands als vergadertaal

Het laatste product van het M&M-project is de cursus Receptief Nederlands als vergadertaal⁴. De cursus receptief Nederlands is door middel van een gestructureerde en wetenschappelijk verantwoorde aanpak tot stand gekomen. Een belangrijke pijler van de cursus is dat zowel de specifieke woordenschat, de onderwerpen als de communicatieve situaties die in de methode worden aangeboden gebaseerd zijn op de realiteit, dat wil zeggen dat ze gebaseerd zijn op authentieke materialen en situaties uit de universitaire medezeggenschap, met name de universiteitsraad.

De cursus Receptief Nederlands als vergadertaal is speciaal ontwikkeld voor internationale leden van medezeggenschapsorganen. Het doel van deze cursus is succesvolle interactie in een meertalige setting. Deze cursus traint leerders naar een taalniveau waarop ze onafhankelijk van hulpmiddelen (zoals tolk) kunnen participeren in een meertalige omgeving, met een specifieke focus op de medezeggenschap. We willen de deelnemers voldoende receptieve kennis en vaardigheden van het Nederlands efficiënt aanleren zodat ze in het Engels kunnen communiceren met collega's die Nederlands blijven spreken. Deze methode focust op meertalig, communicatief en receptief onderwijs. We noemen onze methode daarom ook wel de Meertalige CoRe methode.

De subdoelen van de cursus zijn als volgt:

- Het vergroten van de kennis en woordenschat met betrekking tot medezeggenschap in Nederlandse bestuursorganen.
- Het vergroten van de deelvaardigheden lezen en luisteren.
- Het ontwikkelen van efficiëntie in het wisselen tussen talen.
- Het adequaat reageren in het Engels in interactie met Nederlandssprekende gesprekspartners.
- Het begrijpen van en kunnen reflecteren op culturele verschillen en het ontwikkelen van interculturele competenties.

Deze cursus is gericht op internationale cursisten met tenminste B1 niveau Nederlands die werkzaam zijn in de Nederlandse medezeggenschap of die daar belangstelling voor hebben. Tijdens het M&M-project hebben er meerdere pilots plaatsgevonden, maar vanaf september 2022 is het de bedoeling dat de cursus tweemaal per jaar wordt aangeboden. De huidige cursus bestaat uit 6 thema's en wordt gegeven in ongeveer twintig weken met twee bijeenkomsten van twee uur. De zes thema's die achtereenvolgens aan bod komen zijn: 1) Medezeggenschap, hoe werkt dat? 2) Onderwijs- en examenreglement (OER), 3) Diversiteit en Inclusie, 4) Taalbeleid, 5) Werken bij de universiteit en 6) Financiën en herhaling.

Meertaligheid is het uitgangspunt van de cursus zoals dat zichtbaar is tijdens de lessen, want daarin wordt het hele talenrepertoire van de cursisten betrokken en is er veel uitwisseling van ervaringen. Naast het leren van bestuurstaalwoordenschat is het ook de bedoeling dat de docent samen met de cursisten een respectvolle sfeer creëert waarin cursisten zich veilig voelen om over hun ervaringen te vertellen en te leren over hoe ze aspecten van meertalig vergaderen bespreekbaar kunnen maken in hun eigen werksituatie. Door het bespreken en toepassen van theorieën uit de interculturele communicatie creëert de cursus een wij-gevoel waarin diversiteit als kracht wordt gezien.

⁴ In juni 2023 heeft er een naamswijziging plaats gevonden. Voorheen heette de cursus "Cursus Receptief Nederlands voor medezeggenschappers (B1-C1)".

Hoofdstuk 4

4. Conclusies en aanbevelingen

In juli 2022 eindigden we ons eindrapport met meerdere conclusies en aanbevelingen. We staan nog steeds achter deze conclusies, en zullen die hier dan ook herhalen. Eén van de aanbevelingen is inmiddels al overgenomen en daar zullen we kort op in gaan.

De Universiteitsraad van de Universiteit Utrecht op heeft op 24 mei 2022 ingestemd met het nieuwe tweetalig taalbeleid. Het is belangrijk dat het CvB dit nieuwe taalbeleid de komende jaren actief uitdraagt als een gemeenschappelijk uitgangspunt voor een inclusieve en diverse universiteit. De ervaring bij andere meertalige universiteiten leert dat een gemeenschappelijke keuze voor meertaligheid heel belangrijk is voor studenten, docenten en staf. Het is een noodzakelijke steun voor als zij worden geconfronteerd met barrières, moeilijkheden en weerstanden als gevolg van talige en culturele diversiteit. Voor de medezeggenschap is het van belang dat *internationals* en Nederlandstalige studenten en docenten expliciet worden gemotiveerd om op alle niveaus deel te nemen aan meertalig overleg en bereid zijn zich hiervoor verkiesbaar te stellen.

In de huidige medezeggenschap vinden we naast meertalige scenario's ook twee scenario's waar expliciet gekozen wordt voor een ééntalig (Nederlands of Engels) taalbeleid. Anderstaligen worden hier uitgesloten van de vergaderingen. Bij de implementatie van het nieuwe taalbeleid verdienen faculteiten en opleidingen waar deze scenario's aangetroffen worden, extra zorg. Het is duidelijk dat hier een langetermijnstrategie met de inzet van alle ontwikkelde tools en services noodzakelijk zal zijn.

Het is belangrijk dat er een universitair centrum voor meertaligheid wordt ingericht dat alle faculteiten en opleidingen service biedt bij de volgende taken: advies, bemiddeling, webservices, tolken, vertalen, taalcursussen en interculturele trainingen. Daarbij is een ombudspersoon belangrijk om in voorkomende gevallen te kunnen bemiddelen en adviseren bij individuele meertalige kwesties. Een centraal academisch centrum voor meertaligheid kan bestaande expertise in faculteiten en afdelingen bundelen en werken aan efficiëntie en effectieve dienstverlening. Bovendien kan onderzoek en onderwijs direct gekoppeld worden aan de meertalige praktijk van medezeggenschap.

Het is belangrijk dat in het trainingsaanbod Nederlands voor studenten, docenten en staf met belangstelling voor medezeggenschap het hele pakket van A1 t/m C1 wordt aangeboden. In de huidige plannen van het CvB zit een lacune voor medewerkers (waaronder ook studenten in de medezeggenschap zouden kunnen vallen) van B1 naar C1 (met uitzondering van de receptieve cursus B1-C1). Bovendien moet er gekeken worden of er uitbreiding nodig is van het aanbod met receptieve varianten van de taalcursussen op verschillende niveaus ter aanvulling van de huidige receptieve cursus.

Na het einde van het M&M-project is per 1 september 2022 een Coördinator Meertaligheid en Medezeggenschap aangesteld. Hierboven is beschreven wat de functie van deze coördinator inhoudt. In eerste instantie houdt de coördinator zich nu bezig met de eerste drie punten uit het takenpakket. Door deze aanstelling heeft het CvB aangegeven dat meertaligheid in de medezeggenschap hoog op de agenda staat. Ook wordt de klankbordgroep van het M&M-project nog veelvuldig geraadpleegd door de coördinator en zijn de leden nog steeds betrokken bij de implementatie van het taalbeleid. De huidige aanstelling van de coördinator is tijdelijk en loopt af eind december 2023. De afgelopen maanden is gebleken dat deze functie van toegevoegde waarde is voor de continue aandacht voor het onderwerp meertaligheid en medezeggenschap. Daarom adviseren wij om een permanente aanstelling te creëren voor deze functie.

Graag willen we ook nog vermelden dat het M&M-project een voortzetting heeft gekregen door de toekenning van een NWO Open Competitie subsidie voor een nieuw project: *Getting to the CoRe: a Communicative Receptive approach to language learning and mutual understanding in multilingual academic contexts*. Dit is een door NWO gesubsidieerd onderzoeksproject waar in de

komende vijf jaar de receptieve taalmethode verder ontwikkeld wordt op basis van discoursanalyse van vergaderingen en psycholinguïstische onderzoek naar de taalverwerking van meertaligheid. Prof. Rick de Graaff is coördinator van dit NWO-project. Twee PhD-studenten en een Post-doc zullen verder onderzoek doen naar meertalig vergaderen. Prof. emeritus Jan D. ten Thije is co-promotor van de PhD's. Dit vervolgonderzoek heeft als doel te onderzoeken in hoeverre een receptieve benadering ingezet kan worden om een taal te leren en effectief meertalig te communiceren. Dat draagt verder bij aan een inclusievere internationale omgeving aan de universiteit.

Referenties

Backus, A., Gorter, D., Knapp, K., Schjerve-Rindler, R., Swanenberg, J. Thije, J.D. ten, & Vetter, E. (2013). Inclusive Multilingualism: Concept, Modes and Implications. *European Journal for Applied Linguistics (EuJAL)*. 1(2), 179–215.

Bijl, A. van der (2022). Dutch, English and everything in between: Scenarios of the interplay of language policies and practices in participatory bodies at Utrecht University. Master thesis Intercultural Communication. Utrecht University.

Correale, V. (2021a). Multilingualism in University Council meetings. What contribution can *Lingua Receptiva* make to the inclusivity of an internationally oriented university? Master thesis Intercultural Communication. Utrecht University.

Darquennes, J., & Nelde, P.H. (2005). Multilingualism and Language Planning. In: Sujoldzic, A. (ed.), *Encyclopedia Of Life Support Systems*. Chapter 4, Social Sciences and Humanities, Theme 6.20B, Linguistic Anthropology. Oxford: Eolss Publishers.

Dijkgraaf, R. (2023). Brief aan de Voorzitter van de Tweede kamer der Staten-Generaal. *Beheersing internationale studentenstromen in het hoger onderwijs*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Council of Europe (2020). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, available at <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages>

Ferguson, G. (2006). *Language Planning and Education*. Edinburgh university press.
Naber, K. (2022a) *Receptive Multilingualism: an inclusive approach for the challenge of linguistic diversity*. Application PhD in Humanities, Universiteit Utrecht.

Levert, B. (2021). *Nederlands is Niet Altijd the Language we Speak Around Here: An Analysis of Multilingual Language Policies in Dutch University Councils*. Master Thesis Intercultural Communication. Utrecht University.

Morwood, M. (2021). *Multilingual council meetings at Utrecht University. An examination of how lingua receptiva, non-verbal communication and the role of the chairperson contribute to effective multilingual council meetings*. Master thesis Intercultural Communication. Utrecht University.

Schrijver, P. (2022). *Taalbeleidsplan Universiteit Utrecht*. Utrecht University.

Spolsky, B. (2009). *Language Management (1st ed.)*. Cambridge University Press.

Thije, J.D. ten (2020). *Participation & Multilingualism at Utrecht University (lingua receptiva)*. Project proposal 2020 – 2021, Universiteit Utrecht.

Publicaties van het project Meertaligheid en Medezeggenschap

- Bijl, A. van der (2022) *Dutch, English and everything in between: Scenarios of the interplay of language policies and practices in participatory bodies at Utrecht University*. Master thesis Intercultural Communication. Utrecht University. [Link naar artikel](#).
- Correale, V. (2021a) *Multilingualism in University Council meetings. What contribution can Lingua Receptiva make to the inclusivity of an internationally oriented university?* Master thesis Intercultural Communication. Utrecht University. [Link naar artikel](#).
- Correale, V. (2021b) *The importance of the shared knowledge behind a word. An analysis and formulation of a small glossary of Dutch and English institutional keywords used by the Utrecht University Council*. Internship report master Intercultural Communication. Utrecht University.
- Graaff, R. de. J.D. ten Thije en H. van den Bergh (2022) *Getting to the CoRe: a Communicative Receptive approach to language learning and mutual understanding in multilingual academic context. Application NWO Open Competitie SSH 2021*. 406.21.CTW.024. Universiteit Utrecht.
- Gulikers, E. (2020). *Videofilm Introductie M&M Project*. [Link naar video](#). Universiteit Utrecht.
- Levert, B. (2021). *Nederlands is Niet Altijd the Language we Speak Around Here: An Analysis of Multilingual Language Policies in Dutch University Councils*. Master thesis Intercultural Communication. Utrecht University. [Link naar artikel](#).
- Morwood, M. (2021). *Multilingual council meetings at Utrecht University. An examination of how lingua receptiva, non-verbal communication and the role of the chairperson contribute to effective multilingual council meetings*. Master thesis Intercultural Communication. Utrecht University.
- Mulder, K., F. Groothoff, K. Naber & J.D. ten Thije (2022). Participatie op de meertalige werkvloer. Het voordeel van inclusieve meertaligheid. *LES. Tijdschrift voor NT2 en taal in het onderwijs*. 40/221, [Link naar artikel](#).
- Mulder, K., Ten Thije, J.D., Groothoff, F., Naber, K., Hagar, T. & Spee, S. (2023). Meertaligheid en culturele diversiteit vierden. Didactische handvatten voor luistertaal in de klas. *LES. Tijdschrift voor NT2 en taal in het onderwijs*. 42/225. [Link naar artikel](#).
- Naber, K. (2022). Receptive Multilingualism: an inclusive approach for the challenge of linguistic diversity. Application PhD in the Humanities, Utrecht University (not selected).
- Naber, K. en J.D. ten Thije (2020). Waarom er voor het Nederlands EN het Engels plek moet zijn in de U-Raad, *DUB*, maart 2021. [Link naar artikel](#).
- Naber, K., J.D. ten Thije & Groothoff, F. (2023). Meertaligheid en diversiteit als kracht. 'Je hoeft niet dezelfde taal te spreken om elkaar te begrijpen'. *DUB*, maart 2023. [Link naar artikel](#).
- Naber, K., J.D. ten Thije, F. Groothoff en K. Mulder (2022). Luistertaal als meertalige benadering in de klas. Handvatten om aan de slag te gaan. *Levende Talen Magazine*, 109(6). [Link naar artikel](#).
- Naber, K. (2022). *Toolkit Meertaligheid en Medezeggenschap*, [Link naar artikel](#). Universiteit Utrecht.
- Thije, J.D. ten Thije (2020). *Lingua Receptiva / Luistertaal*. UiL-OTS lecture 14 Mei 2020. Universiteit Utrecht.
- Thije, J.D. ten (2022). *The topicality of language contact: lingua receptiva. Paper at Excavating Language Colloquium*. Urbino, 8 April 2022.
- Thije, J.D. ten (2022) *Exploring Lingua Receptiva as a Multilingual Mode of Communication*. Studiemiddag rond taalhoudingsenquêtes. Luik, 10 mei 2022.